

**МОТИВАЦІЯ УЧНІВ 6-9 КЛАСІВ
ДО УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Круцевич Тетяна, Іценко Олеся, Імас Тетяна

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Аннотация

В статье изучено влияние потребностно-мотивационного подхода к организации процесса физического воспитания в школе. Представлены мотивы и интересы учащихся 6-9 классов к занятиям физической культурой и спортом в соответствии с требованиями современной программы по предмету «Физическая культура» для учащихся 5-9 классов. Выявлены факторы негативного отношения учеников к посещению уроков физической культурой из-за несоблюдения учителем физической культуры основных условий реализации новой программы по предмету «Физическая культура» для учащихся 5-9 классов.

Ключевые слова: средний школьный возраста, физическая культура, мотивы, интересы.

Annotation

In the article the influence of needs and motivational approach to organizing of the process of physical education at school is studied. The motives and interests of pupils grades 6-9 in physical culture and sport according to the requirements of the modern program on the subject of "Physical Culture" for pupils of 5-9 grades is presented. The factors of the negative attitude of pupils to attend physical education class because of non-compliance with the teacher of physical culture the basic conditions of the new program on the subject of "Physical Culture" for pupils of 5-9 grades.

Key words: middle school age, physical culture, motives and interests.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб школярів, формування стійких мотивацій до занять фізичною культурою і спортом, позитивної соціальної поведінки.

До недавнього часу основу системи фізичного виховання учнів середнього шкільного віку складав підхід, сутність якого зводився до виконання усереднених, обов'язкових і єдиних для всіх вимог і нормативів, що в корені суперечить ідеї індивідуального підходу до розвитку і виховання учнів.

Період підліткового віку пов'язаний з інтенсивним фізичним розвитком і розвитком особистості учня, зокрема, мотиваційно-потребової сфери. У сучасних джерелах присутні чисельні публікації присвячені ставленню школярів до фізичної культури, особливостям мотивації, інтересу до занять різним видами рухової діяльності на основі використання різноманітних засобів і методів формування в учнів потреби та інтересу до фізичної культури [1, 4, 6].

Підлітковий вік завдяки розвитку самосвідомості й прагненню до самостійності, самопізнання і самовиховання є найбільш сприятливим для формування мотивації до занять фізичними вправами та здорового способу життя. З'являється розуміння його доцільності та необхідності, адже в цьому віці починає активно фор-

муватися індивідуальний спосіб життя, який є основою їхнього здоров'я у майбутньому.

Мотиви навчальної діяльності дітей підліткового віку, структура цих мотивів, співвідношення структури мотивів та успішності навчання досліджені досить повно, але функція емоціональної сфери в регулюванні процесу мотивації до навчання висвітлена фрагментарно.

Однією з основних умов і водночас показником успішності процесу формування ініціативної, самостійної особистості, яка бажає й уміє вчитися, прагне до постійного й активного накопичення знань, є пізнавальна активність учня середнього шкільного віку, його ставлення до засвоєння знань, мотиви його пізнавальної діяльності в цілому та в процесі занять фізичними вправами.

Проблема мотивації до навчання дітей шкільного віку розглядалась багатьма відомими психологами та педагогами, серед яких Е.П. Ільїн, А.Н. Леонтьєв, С.С. Занюк і та інші [1, 2, 3, 7].

При цьому необхідно враховувати, що специфіка фізичного виховання полягає в тому, що усвідомлена інформація стає мотивованим стимулом до виконання фізичних вправ, використання природних факторів і формування такого способу життя, який сприятиме досягненню особистих і суспільних цілей. Критерієм ефективності цього процесу має бути рівень здоров'я підлітків, рівень їх фізичної працездатності і соціальної дієздатності [8].

На даному етапі процес фізичного виховання дітей середнього шкільного віку оснований на реалізації нових підходів щодо організації та проведення занять фізичною культурою в школі. Завдання полягає в тому, щоб зробити активну рухову діяльність більш осмисленою, цілеспрямованою, яка відповідає індивідуальним особливостям кожного, з тих, хто займається. Формування

позитивної мотивації до занять фізичними вправами – це один з шляхів збільшення ефективності системи фізкультурної освіти і формування здорового способу життя дітей середнього шкільного віку.

Таким чином, можна констатувати, що нині існує проблема методичного обґрунтування цілеспрямованого формування мотивації дітей середнього шкільного віку до занять фізичною культурою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: Дослідження виконано відповідно Зведеного плану НДР в сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1. «Вдосконалення програмно-нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0111U001733).

Мета досліджень – виявити мотиви та інтереси учнів 6-9 класів до уроків фізичної культури в умовах реалізації нової програми з фізичної культури в школі.

Методи та організація досліджень. Для досягнення мети були використані такі методи дослідження: аналіз даних науково-методичної літератури, нормативно-правових документів, програм з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів, узагальнення досвіду передової педагогічної практики, соціологічні та статистичні методи дослідження.

Дослідження проводилися на базі середніх загальноосвітніх шкіл м. Києва, в дослідженнях взяли участь 240 учнів, які навчаються в 6-9 класах (серед них 120 хлопців та 120 дівчат).

Результати досліджень та їх обговорення. Для з'ясування мотивації дітей середнього шкільного віку до уроків фізичної культури і визначення шляхів її формування необхідно дослідити, що спонукає і чим керуються

діти у своїх вчинках, бажаннях в умовах навчальної діяльності. В своїй більшості мотиваційна сфера завжди складається з ряду спонукань: ціннісних орієнтацій, потреб, мотивів, цілей, інтересів тощо. Ці спонукання виконують різну роль у формуванні мотивації і на різних етапах вікового розвитку здобувають то більшого, то меншого значення, тому їх знання допоможе вчителю і батькам диференційовано впливати на певні аспекти інтересу школярів до занять фізичними вправами.

На даний час програма з дисципліни «Фізична культура» для учнів 5-9 класів характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до вікостатевих особливостей учнів, їхніх інтересів, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, кадрового забезпечення [9].

В результаті проведення анкетування в наших дослідженнях було з'ясовано, що лише 3,75% учнів не подобаються уроки фізичної культури, при цьому слід відмітити, що найбільша кількість цих дітей була серед дівчат 8 класів, хлопців 8 та 9 класів. Крім цього у 2,05% учнів не було відповіді на це питання, що було властиво в своїй більшості хлопцям 8 класів (табл. 1).

Ставлення до уроків фізичної культури тісно пов'язано з особистісним значенням мотивів діяльності для кожного учня, серед яких домінують: навчально-пізнавальні, процесуальні, результативні, отримання оцінки, соціально-значущі мотиви і мотиви уникнення неприємностей.

Серед причин, що спонукають учнів до відвідування уроків фізичної культури переважною є позитивне ставлення до занять фізичними вправами. Однак у відповідях хлопців і дівчат різних класів відмічаються деякі особливості в динаміці тих, кому подоба-

Ставлення учнів 6-9 класів до дисципліни «Фізична культура»

Відповідь	6 клас		7 клас		8 клас		9 клас	
	хл (n=30)	д (n=30)	хл (n=30)	д (n=30)	хл (n=30)	д (n=30)	хл (n=30)	д (n=30)
Чи подобаються Вам уроки з фізичної культури?								
Так	93,36	100,00	96,67	100,00	86,68	86,68	93,34	96,67
Ні	3,33	0	3,33	0	6,66	9,99	6,66	0
Немає відповіді	3,33	0	0	0	6,66	3,33	0	3,33
З яких причин Ви відвідуєте уроки з фізичної культури?								
Подобається займатися фізичними вправами	66,60	19,98	56,71	30,70	43,29	43,29	43,29	69,93
Для отримання позитивної оцінки	6,66	33,30	3,33	19,98	29,97	16,65	33,30	23,31
Для покращення здоров'я	26,64	43,36	26,64	26,64	46,62	19,98	43,29	53,28
Для формування красивої фігури	0	3,33	6,66	9,99	13,32	9,99	23,31	46,62
Для покращення власних фізичних якостей	0	0	6,66	13,32	23,31	29,97	19,98	6,66
Чи впливає особистість вчителя фізичної культури на Ваше бажання займатися фізичними вправами?								
Дуже впливає	66,60	19,98	40,01	46,67	30,02	50,00	33,30	66,60
Так, але вплив не вирішальний	26,74	80,02	53,33	40,01	46,67	30,02	53,50	26,74
Немає значення	0	0	3,33	9,99	16,65	9,99	9,99	3,33
Немає відповіді	6,66	0	3,33	3,33	6,66	9,99	3,33	3,33
Як Ви вважаєте, чи є ефективною сучасна програма фізичної культури в школі?								
Так	80,02	80,02	93,34	83,35	73,36	73,36	80,02	76,69
Ні	0	19,98	3,33	6,66	16,65	13,32	6,66	13,32
Немає відповіді	19,98	0	3,33	9,99	9,99	13,32	13,32	9,99
Чи проводять опитування серед учнів в кінці чи на початку навчального року? Яким видом спорту вони хотіли б займатись на уроках фізичної культури?								
Так	69,93	80,02	83,35	69,93	69,93	43,39	73,26	59,94
Ні	30,07	19,98	16,65	30,07	30,07	56,61	26,74	40,06
Чи влаштовує Вас матеріально-технічна база (спортивний інвентар на уроках фізичної культури, стан спортивного залу, стадіону тощо) Вашого навчального закладу?								
Так	86,68	80,02	80,02	100,00	69,93	80,02	63,37	6,66
Ні	0	19,98	13,32	0	30,07	3,33	23,31	16,65
Немає відповіді	13,32	0	6,66	0	0	16,65	13,32	16,65
Чи виконуєте Ви домашні завдання з фізичної культури?								
Так, завжди	50,00	0	36,63	16,65	16,65	16,65	36,63	23,31
Так, зрідка	46,67	96,67	40,06	36,63	33,3	33,30	50,00	73,57
Їх не задають	0	0	16,65	40,06	30,07	46,72	9,99	3,33
Ні, не виконую	3,33	3,33	6,66	6,66	19,98	3,33	3,33	3,33
Чи ставляться Ваші батьки до шкільного предмета «фізична культура» так само, як до уроків з математики, фізики і т.п.?								
Так	43,29	46,76	53,28	40,01	56,71	30,02	50,00	33,30
Ні, фізична культура сприймається як необов'язкова дисципліна	23,41	26,54	13,32	50,00	19,98	30,02	33,35	36,73
Їм байдуже	13,32	26,64	16,65	3,33	19,98	29,97	9,99	16,65
Немає відповіді	19,98	0	16,65	6,66	3,33	6,66	6,66	13,32

ється займатися фізичними вправами. У хлопців з 6-го по 9-й клас знижується кількість позитивних відповідей з 66,60% до 43,29%, а у дівчат, навпаки, підвищується з 19,98% до 69,93%. У дівчат в 9-му класі інтерес до уроків фізичної культури стимулюється оздоровчим мотивом (53,20%) і особистісно результативним мотивом формування красивої фігури.

Мотив отримання позитивної оцінки можна ототожнювати і з мотивом уникнення неприємностей. У хлопців цей мотив найбільш проявляється з 7 по 9-й клас (19,98 – 33,3%), а у дівчат він присутній з 6-го класу (33,3%) і далі простежується у межах 16,65 – 23,3%.

Попри неоднорідність відповідей, слід відзначити, що з віком спостерігається покращення ставлення до уроків фізичної культури і своїх можливостей в учнів 6-9 класів.

Одними з основних критеріїв вибору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим письмовим опитуванням наприкінці навчального року. Перед початком навчального року шкільне методичне об'єднання розглядає вибір і розподіл варіативних модулів у кожному класі.

Відповідаючи на питання «Чи впливає особистість вчителя фізичної культури на Ваше бажання займатися фізичними вправами?» були отримані такі дані:

- у 44,28% учнів має значний вплив, при цьому у хлопців спостерігається поступове зменшення цього впливу з 66,6% до 33,3%, а у дівчат навпаки збільшується з віком (19,98% – в 6-му класі, 66,6% – 9-му класі);

- у 44,28% учнів вчитель має вплив, але він вже не є вирішальним, однак у хлопців з віком спостерігається поступове збільшення цього впливу, а у дівчат, навпаки, зменшення;

- у 10,25% учнів вплив учителя не має значення, більшість таких відповідей було у дівчат 8 класів.

Дуже важливим є аналіз ставлення учнів до нової програми з фізичної культури.

Переважає більшість (80,36%) учнів вважають, що сучасна програма фізичної культури в школі ефективна (що було притаманно в своїй більшості хлопцям), у 10,25% учнів немає відповіді та 9,39% учнів вважають (це в своїй більшості стосувалось хлопців 6, 9 класів та дівчат 8 класів), що сучасна програма фізичної культури в школі є неефективною (це в своїй більшості стосувалось дівчат 6 класів та хлопців 8 класів).

Однією з причин незадоволеності сучасною програмою фізичної культури може бути ігнорування вчителями фізичної культури інтересів підлітків до певних видів спорту та незадовільна матеріальна база загальноосвітніх шкіл.

Відповіді на ці питання ми знаходимо в анкеті. Від 16% до 56% школярів стверджують, що опитування відносно тих видів спорту, якими б вони хотіли займатись на уроках фізичної культури, вчителями не проводиться, тобто головні умови реалізації нової програми з фізичної культури для учнів 5-9 класів у багатьох класах загальноосвітніх шкіл не виконується. Це призводить до порушень головного принципу організації фізичного виховання в школі – врахування потребомотиваційних пріоритетів учнів у виборі засобів фізичної культури, що лежить в основі особистісно-орієнтованого навчання.

Не виконуються умови програми з фізичної культури відносно домашніх завдань, які мали складатися учнями під керівництвом учителів у вигляді індивідуальних програм занять фізичними вправами. Біля 50% учнів стверджують, що домашні завдання не задають, а якщо задають, то їх не виконують.

Відповідаючи на питання відносно матеріально-технічної бази школи 78,31% учнів дали позитивну відповідь, але серед хлопців 8-9 класів та дівчат 6 та 9 класів найбільша кількість спостерігалась незадоволених відповідей.

Слід враховувати, що формування мотиваційних установок до діяльності починається у дитячому віці, і на цей процес впливає велика кількість факторів як зовнішніх так і внутрішніх.

У дослідженнях М. І. Лук'яченко було з'ясовано що суттєвий вплив на формування здоров'я дітей оказує рівень освіченості батьків [5].

Визначаючи вплив на особистість учня сім'ї в реалізації своїх інтересів з фізичної культури ми задали питання «Чи ставляться Ваші батьки до шкільного предмета «фізична культура» так само, як до уроків з математики, фізики і т.п.?». Згідно відповідей підлітків 44,28% батьків ставляться до уроків фізичної культури як до інших. Сприймають уроки фізичної культури як не обов'язковий предмет - 29,11% батьків, 17,22% батьків ставляться байдуже. Не змогли надати чітку відповідь щодо ставлення своїх батьків 9,39% учнів. Така незначна кількість батьків, що ставляться серйозно до предмету фізична культура так само як до інших предметів, вірогідно пов'язана, скоріш за все, з відсутністю ціннісних орієнтацій в сім'ї на зміцнення здоров'я, формування гармонійно розвинутої людини. Такі ж приблизно співвідношення в знеціненні факторів здорового способу життя спостерігались і в дослідженнях інших авторів з дітьми шкільного віку [3, 5, 6].

Таким чином, можна констатувати, що попри зниження впливу вчителя фізичної культури та батьків на бажання займатися фізичною культурою, вони як і раніше займають провідне місце в реалізації інтересів дітей середнього шкільного віку.

Значення занять фізичною культурою повинно тісно бути пов'язано з особистісним ставленням до цих занять кожного учня. На основі інтересу до певних видів спорту учень обирає мотиви занять: навчально-пізнавальні, процесуальні (подобастся займатися), результативні (підвищення фізичної підготовленості, досягти гармонійності фізичного розвитку), соціально-значущі мотиви (бути здоровим, готовим до дорослого життя тощо), або мотиви уникнення неприємностей (не отримати догану та негативну оцінку). У процесі реалізації обраних мотивів школяр ставить мету, яка має проміжні результати на шляху її досягнення і завдання вчителів враховувати потребово-мотиваційну сферу учнів, створюючи належні організаційно-методичні умови навчально-виховного процесу в школі.

Висновки

Даючи аналіз дослідження мотивів і загального ставлення до уроків фізичної культури школярів 6-9 класів, слід сказати, що шкільна мотивація, як і будь-який інший окремий вид мотивації, визначається цілим рядом специфічних факторів серед яких є: суб'єктивні особливості тих, що навчаються (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, взаємодія з іншими учнями і т. п.); організація навчального процесу; навчальний заклад, де здійснюється навчальна діяльність; суб'єктивні особливості викладача фізичної культури, серед яких на першому місці – система відносин його до учня, до справи;

специфіка навчального предмета та інші.

Основною передумовою залучення дітей до систематичного виконання фізичних вправ є ставлення батьків до фізичної культури, а також врахування принципу потребово-мотиваційного підходу вчителем фізичної культури в створенні умов для вибору учнів варіативних модулів з видів спорту на уроках з фізичної культури для підвищення інтересу до занять і формування позитивного ставлення до процесу фізичного виховання не тільки в урочний, а й в позаурочний час.

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку будуть пов'язані з вивченням режиму рухової активності учнів середнього шкільного віку з урахуванням мотивів та інтересів до занять фізичною культурою та спортом.

Література:

1. Дрибинский П. Л. Педагогические условия формирования ценностного отношения к здоровью у детей младшего и среднего школьного возраста : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / П. Л. Дрибинский. - Смоленск, 2009. - 18 с.
2. Ильин Е. П. Психология физического воспитания: учеб. пос. / Е. П. Ильин.- СПб.: изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, - 2000. - 486с.
3. Лисак І. Співпраця сім'ї та школи у процесі фізичного виховання школярів / Ірина Лисак // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 1. – С. 59–63.

4. Лисак В. М. Формування інтересу до занять фізичною культурою та спортом у школярів 6- 11 класів :дис... канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.02 / В. М. Лисак:Харківська держ. академія фізичної культури. — Х., 2006. - 211с.
5. Лук'яненко М. І. Педагогіка здоров'я через призму сімейного виховання / М. І. Лук'яненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наукових праць під ред. Єрмакова С. С. – Харків: ХДАДМ, 2011. – №9. – С.73-76.
6. Саїнчук М. М. Формування ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури і спорту учнів старших класів у процесі фізичного виховання : автореф. дис ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / М. М. Саїнчук: Національний університет фізичного виховання і спорту України. – К., 2012. – 22 с.
7. Саїнчук М. М. Ціннісна орієнтація старшокласників до отримання теоретичних знань із фізичної культури / М. М. Саїнчук // Молода спортивна наука України: зб.наук.праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. Вип. 15: у 4-х т. – Л.: ЛДУФК. – 2011. – Т.2. – С. 227-232.
8. Теорія і методика фізичного виховання / За ред. Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008 – Т. 2. – 368 с.
9. Фізична культура в школі : 1 – 9класи : методичний посібник / за загальною редакцією С. М. Дятленко. – К.:Літера ЛТД, 2013. – 352 с.

